

zaščito in lovci odpadnih tekočin (Okrešelj, Kriška gora...);

- toplotna izolacija objektov;
- izgradnja suhih stranišč in izboljšava greznic (Planika, Staničev dom, Prehodavci, Kriški poti...);
- stiskalnica za odpadke (Češka koča).

Predvsem pa je treba čimprej spremeniti naš pogled na planinske postojanke. To ne smejo biti centri dolinskih navad in udobja v gorskem svetu. Zavedati se moramo, da prav te navade in to udobje pomagajo uničevati naše gore. Za ceno ohranjenega, zdravega okolja bomo morali pristati na zmanjšanje udobja in se vrniti k izvirnim načelom gornišтва, ki bodo upoštevala tudi odnos med človekom in naravo.

Zmanjšanje udobja pomeni:

- zmanjšanje ponudbe hrane in pijače na najosnovnejše, pri čemer se zmanjšajo problemi transporta, preskrbe z vodo in energijo;
- zmanjšanje ponudbe potrošnih dobrin, predvsem izdelkov v enkratni embalaži;
- zmanjšanje bivalnega udobja zaradi varčevanja z energijo in vodo (pri ogrevanju, osvetlitvi in spanju);
- zmanjšanje količine odpadnih voda na račun varčevanja v sanitarijah, pri umivanju, uporabe razgradljivih čistilnih sredstev in ukinitve pranja posteljnine in perila;

• zmanjšanje količine odpadkov na račun sortiranja in predelave ter manjše uporabe izdelkov v enkratni embalaži.

KOČE BREZ ODPADKOV

Obiskovalci bomo največ prispevali k večji okoljevarni podobnosti naših planinskih postojank, če se bomo čimprej začeli prilagajati pogojem zmanjšane udobja in se pri tem zavedali, kakšne koristi ima od tega gorsko okolje. Največ, kar poleg tega lahko storimo, je to, da pravilno poskrbimo za odpadke, ki smo jih »pridelali« sami. To ne pomeni, da jih pustimo v koči, temveč da jih odnesemo s seboj v dolino. Izogibamo se hrane in pijače v enkratni embalaži, ki v vsakem primeru - ne samo v gorah - obremenjujejo naše okolje. Spanje v lahkih spalnih vrečah, ki jih bomo prinesli s seboj ali kupili v postojanki, bo moralo čimprej postati stalna in obvezna praksa. Brez spalne vreče naj prenočevanje ne bi bilo možno. Planinske postojanke bodo na ta način ponovno postale gorska zavetišča, ki bodo gorniku omogočala preživetje v neugodnih razmerah noči ali slabega vremena, mu pri tem nudila zadovoljevanje osnovnih potreb in istočasno zadovoljstvo ob misli, da s svojim ravnanjem po najboljših močeh prispeva k ohranitvi naravnega okolja.

ARHIV SLOVENIJE GOTOVO HRANI DOKAZE O DELU SPD IN PZS

DOKUMENTI ZA ZGODOVINO

FRANC JEŽOVNIK

Izšla je knjiga **Mateje Juraj** »Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije s predhodniki«. V knjigi so navedeni dokumenti iz Arhiva Slovenije. Pri listanju po knjigi najdemo tudi dokumente, ki osvetljujejo delo planinske organizacije.

Tako v škatli 67 najdemo dokument, v katerem vodja fizikturnega oddelka pri sindikatih **Vlado Žorž** predlaga za nagrade 15 najboljših telovadnih društev. Med drugimi 30. novembra 1948 predlaga za nagradi tudi Planinsko društvo Radovljica in Planinski klub Gorje pri Bledu. V utemeljitvi piše, da društvi zajemata največ članov, njuno delo je kvalitetno, članstvo pa izvira predvsem iz delavskih vrst.

V škatli 118 najdemo dokumente (poročila) Glavnega odbora PZS iz leta 1949. Iz dokumentov razberemo, da je Zveza sindikatov Slovenije, Glavni odbor za Slovenijo, oddelek za fizikturno, posameznim društvom dodelil kredit oziroma dotacijo (v dokumentih sta uporabljena oba izraza). Glavni odbor v posameznih dopisih poroča, kako so bila porabljena ta sredstva.

Za obnovo in opremo planinskih postojank je bilo dodeljeno 730000 dinarjev.

Dokumenta sindikata z dne 10. 5. 1949 o dodelitvi sredstev nisem našel, iz druge dokumentacije pa sem ugotovil, da so ta sredstva dobila naslednja PD: Ilirska Bistrica 35000 dinarjev, Postojna 160000, Trbovlje 220000, Idrija 100000, Zagorje 150000, Ajdovščina 25000, Vipava 20000 in Prevalje 20000 dinarjev.

KREDIT ZA KOČO

Planinsko društvo Trbovlje je prijavilo vojno škodo v višini 403164 dinarjev. Mimogrede: celotna vojna škoda na nepremičninah, inventarju, odvzeti gotovini, izgubi dohodkov in oskrbe, na planinskih poteh in markacijah, na obrestih je bila po podatkih Slovenskega planinskega društva ocenjena na 37326254 dinarjev (Planinski zbornik 1945). Med drugim je bila požgana Hausenbichlerjeva koča na Mrzlici, last Trboveljske podružnice. Dokument žandarmerijske postaje Prebold z dne 8. VII. 1942 navaja, da je prišlo 6. VII. 1942 k planinski koči

na Mrzlici približno 10 oboroženih mož. Ti so od oskrbnika **Valentina Beska** zahtevali denar in ključne postojanke. Potem so Besku dovolili, da svojo imovino spravi iz koč in podtaknili ogenj v eni izmed sob. Ogenj se je takoj razširil na vse poslopje. Obenem so zažgali staro planinsko kočjo in pripadajočo leseno uto.

3. julija 1949 sta predsednik **Fedor Košir** in sekretar **ing. Bojan Držaj** poročala: »Planinskemu društvu v Trbovljah je bila odobrena dotacija 220000 dinarjev za gradbena dela in opremo Doma na Mrzlici. Društvo je predložilo za 125 037 dinarjev računov.« Nato je navedeno, katera dela so opravljena. Ugotavljajo, da je postavljeno že celotno ogrodje koč, pokrito s streho.

10. avgusta v imenu Glavnega odbora in za sekretarja **Jože Pogačnik** poroča, da je bilo nekaj računov nepravilno izstavljenih.

7. septembra 1949 sekretar **Miloš Velner** piše, da društvu primanjkuje profesionalne delovne sile.

11. 10. 1949 podpredsednik PZS **Ljubo Toplic** in **Miloš Velner** zapišeta, da so nad kletjo pri postojanki na Mrzlici napravili nadzidek, s čemer bodo pridobili dve sobi, verando in stranišče. Ena od teh sob, in sicer večja, je že povsem gotova. Navajata, da bo 5 dvoetažnih in 6 enojnih postelj. V koči je instalirana elektrika, ki jo proizvaja bencinski agregat. In končno sledi 4. XI. 1949 dopis, da je PD Trbovlje popolnoma izčrpalo kredit.

DOPUST NA GRADBIŠČU

Planinsko društvo Ilirska Bistrica je prejelo dotacijo v višini 35 000 dinarjev za adaptacijo koč na Črnem dolu. V prvem dopisu je ugotovljeno, da se društvo še bori z organizacijskimi težavami in GO prosi sindikat, da omogoči porabo dotacije do septembra 1949.

10. avgusta 1949 ugotavljajo, da društvo nadaljuje s popravilom koč na Črnem dolu. Dosedaj porabljen denar, pišejo, so vložili izključno za nabavo materiala, »neprofesionalna dela vršijo na prostovoljni bazi«. V poročilu je zapisano, da so očistili koč, da so začeli z izkopom stranišča in vodnjaka, da opravljajo mizarška dela. Prostovoljno delo opravljajo člani, ki tako izrabljajo svoj letni dopust.

7. 9. 1949 glavni odbor poroča, da je društvo kredit izkoristilo, vendar dela nadaljuje.

11. 10. 1949 glavni odbor ugotavlja, da so adaptacijo koč na Črnem dolu več ali manj končali in da opravljajo še zadnja zaključna dela.

O Planinskem društvu Postojna prepišimo poročilo z dne 3. 7. 1949:

»... je bila odobrena dotacija za Dom na Nanosu 160 000 dinarjev. Društvo je doslej predložilo računov za 165321 dinarjev. Za ta denarna

sredstva je društvo nabavilo opeko, rezan ter tesan les. PZS je h gradnji prispevala 300000 dinarjev. Postojanko gradijo s hitrim tempom in je že pod streho. Slovesna otvoritev se bo izvršila začetkom avgusta 1.1, in bo združena z velikim planinskim taborom, na katerem bodo sodelovale tudi vse tamošnje množične organizacije. Delo je nekoliko oviralo slabo vreme in pomanjkanje zidarskega kadra, težkoče pa še obstajajo pri nabavi nekaterih gradbenega materiala in inventarja. Vsa neprofesionalna dela izvršujejo prostovoljci, katerim so se pridružili v veliki meri tudi planinci iz Trsta in Kopra.«

10. 8. 1949 v poročilu zapišejo, da je bila postojanka na Nanosu izročena namenu v nedeljo, 7. avgusta 1949. Od tega dne je oskrbovana.

VEČINOMA PROSTOVOLJNO DELO

Planinsko društvo Idrija je prejelo dotacijo 100 000 dinarjev za adaptacijo Javorniške koč.

3. 7. 1949 poročajo, da opravljajo pripravljalna dela, vsako nedeljo planirajo teren prostovoljci.

7. 9. 1949 v poročilu piše: »... Vse prostovoljno delo se vrši na prostovoljni bazi, ki pa je vsled neugodnih vremenskih razmer nekoliko zastalo ...« Težave imajo tudi z nabavo gradbenega materiala.

Te težave skušajo delno premostiti s tem, da uporabljajo gradbeni material iz bivših italijanskih vojašnic. Zasilno so popravili staro koč, ki sedaj služi za prenočevanje delavcev.«

11. 10. 1949 v poročilu piše, da ima društvo zbran gradbeni material in da bo pričelo zidati koč na Javomiku. Poleg slabega vremena ovira delo velika oddaljenost do postojanke (4 ure pešhoje).

4. 11. 1949 GO piše, da so bila vsa dela na gradbišču opravljena skorajda izključno prostovoljno; do avgusta so opravili 1197 prostovoljnih ur. Od 15. avgusta naprej so zaposlili enega kvalificiranega in enega nekvalificiranega delavca. Splanirali so gradbišče, na novo napravili 150 metrov kamionske ceste, izdelali 50 kvintalov apna, obdelali 40 kubikov gradbenega kamena, obdelali gradbeni les, napeljali vodo 400 metrov daleč, da so lahko gasili apno itd. Izkopali so že temelje.

Planinsko društvo Zagorje je prejelo 150000 dinarjev za kočjo na Sv. Gori. V poročilu 3. 7. 1949 je navedeno, katera dela so že opravili; predvsem so oblagali zunanje stene, v načrtu imajo namestitve stopnic, radi bi zgradili štiri velike sobe na podstrešju, računajo, da bodo lahko obzidali dom s prostovoljnim delom.

7. 9. 1949 GO ugotavlja, da potekajo zadnja dela na koči na Sv. Gori. Računajo, da bodo dela končali meseca septembra.

11. 10. 1949 preberemo, da bo otvoritev popol-

noma obnovljene koče 30. oktobra. Postojanka je v celoti obnovljena na zunaj in pretežno tudi njena notranjost, zmanjkalo pa je denarja za inventar.

POVOJNO PLANINSKO GOSPODARSTVO

Planinsko društvo Ajdovščina je prejelo dotacijo v višini 25 000 dinarjev za bivač pod Golaki. GO 3. 7. ugotavlja, da je društvo že pričelo delati. S prostovoljnim delom so očistili in zakoličili prostor, kjer bo stalo zavetišče, pričeli so izkopavati temelje. Računali so, da jim bo podjetje v Ajdovščini izdelalo leseno kočo, česar pa Ministrstvo za gozdarstvo in lesno industrijo ni dovolilo.

Težave so, ker je velika oddaljenost kraja gradnje - štiri ure.

Glavni odbor 7. 9. 1949 piše: »Planinsko društvo Ajdovščina s svojimi prostovoljci nadaljuje terenska dela za postavitev koče na Golakih. Stavba bo lesena in jo že izdeluje podjetje v Ajdovščini...« 11. 10. 1949 glavni odbor piše: »... Lesena konstrukcija za kočico na Golakih je gotova in se sedaj njeni posamezni deli že prevažajo oziroma prenašajo na prostor, kjer bo montirana... Člani društva so doslej opravili

978 prostovoljnih delovnih ur. Postojanka bo še to jesen gotova.« Izdatno sta pomagali podjetji Lipa Ajdovščina in lesni kombinat v Solkanu. - Torej se je ministrstvo omeščalo in dovolilo izdelavo koče!

Planinsko društvo Vipava je dobilo dodeljeno dotacijo v višini 20 000 dinarjev za opremo sobe Blažon na Nanosu. Glavni odbor 3. 7. 1949 ugotavlja, da je društvo v velikih organizacijskih težavah, da se bo verjetno združilo z društvom v Ajdovščini in sindikatu predlaga, da se ta dotacija dodeli za bivač pod Golaki.

Planinsko društvo Prevalje je prejelo dotacijo v višini 20 000 dinarjev za nabavo inventarja za Dom na Uršlji gori. Iz poročila z dne 11. 10. 1949 razberemo, da so nabavili 30 slamaric in nekaj kuhinjske posode, večino denarja pa da bodo porabili za stole.

Toliko v poročilih Glavnega odbora PZS iz leta 1949. Vidi se, da se je tedaj veliko delalo, da so društva opravila ogromno tudi prostovoljno. Tudi to je del zgodovine planinstva in prav je, da bi ob stoletnici osvetlili prostovoljno, požrtvovalno delo, ki je v tej ali oni obliki značilno za celotno stoletno življenje planinske organizacije.

ZORAN KOMAC, NEČAK SLAVNEGA TRENTARSKEGA VODNIKA PAVRA

PRI SEDMIH KRIŽIH ČEZ STENO

MARJAN RAZTRESEN

Zoran Komac, do pred dvema letoma saksofonist v Plesnem orkestru RTV Ljubljana in od takrat upokojenec, je odličen primer, da sta planinstvo in alpinizem športa za vse čase in za vsa življenjska obdobja. Tisto leto, ko je šel v pokoj, je skupaj z **Milanom Naprudnikom**, le nekaj let mlajšim soplezalcem, splezal v Severni triglavski steni Dolgo nemško smer, lani pa Kratko nemško in Slovensko. »Plezal bom, dokler bom le mogel, izbiral pa bom svojim letom in sposobnostim primerne smeri in stene,« pravi Zoran Komac.

GORE OD DALEČ

Kdor količjak pozna slovensko planinsko zgodovino, mu priimek Komac kaj pomeni: vsaj dva znamenita gorska vodnika s tem priimkom sta bila v Trenti.

»Moj oče, po poklicu policaj, se je leta 1919 ob proglasitvi Jugoslavije s Primorske skupaj s še približno 9000 Primorci preselil na Štajersko,« pravi Zoran Komac. »Veliko nemčurjev se je pred tem izselilo predvsem iz Maribora, politika pa je bila taka, da so v prazna stanovanja naselili Primorce. Oče se je poročil leta 20, leto

dni pozneje sem se rodil in že v zgodnji mladosti zvedel, da je očetov brat **Jože Komac-Pavr** znamenit gorski vodnik, ki vodi po triglavskih in drugih gorah. To se mi je zdelo karseda pogumno in pustolovsko, vendar si tega njegovega dela natančneje nisem predstavljal.«

Prvič je bolj od blizu videl visoke hribe kot gimnazijec pri trinajstih, štirinajstih letih, ko je prišel na Gorjuše k svoji teti **Katarini Komacovi**, poročeni Zorč, iz Maribora na počitnice. Visoke gore so ga sicer očarale, vendar ni našel družbe, ki bi ga peljala v Triglavsko pogorje. Pri sedemnajstih ali osemnajstih letih se je zelo aktivno začel ukvarjati z glasbo, leta 1939 se je vpisal na konzervatorij, preživel je v glavnem s igranjem po gostilnah, med drugim pri **Putrihu** na Dolenjski cesti v Ljubljani, bratu znanega kiparja. Tako takrat ni bilo ne časa ne priložnosti, da bi videl Trento svojih očetov in stricov. »Prvič sem bil tam leta 1945, ko je bila še živa teta, Jožetova žena,« pravi Zoran Komac. »Zdaj živi v tisti hiši žena mojega bratranca Slavka (Alojza), ki je umrl pred nekaj leti; to je prva hiša od pokopališča, če greste iz Trente proti Vrščicu, na desni strani; kakšnih deset metrov naprej je stanoval gorski vodnik **Špik**, potem je župnišče, v katerem zdaj pogosto živi slovenski glasbenik **Dane Škerl**. Moj